

UDK 811.111'367.634

811.163.42'367.634

Izvorni znanstveni članak

Prihvaćen za tisak 1. 11. 2022.

<https://doi.org/10.29162/jez.2022.14>**Dubravka Kuna¹****Ljiljana Šarić²**¹Filozofski fakultet Osijek²Sveučilište u Oslu

Engleski koordinacijski veznik *both...and* u akademskom (sociološkom) diskursu i njegovi hrvatski ekvivalenti¹

U engleskom su jeziku koordinacijski veznici (*both...and*, *either...or*, *neither...nor* i dr.) češći u pisanom nego u razgovornom diskursu, a osobito su uobičajeni u pisanom akademskom diskursu kojem osiguravaju karakterističnu preciznost (Biber i dr. 1999: 85). Ti veznici mogu povezivati fraze i rečenice. U ovom je radu pozornost usmjerena na koordinacijski veznik *both ... and* u engleskom jeziku i njegove ekvivalente u hrvatskom jeziku. Materijal čine sve relevantne konstrukcije iz jednog terminološkog rječnika (*The Penguin Dictionary of Sociology*). Primjeri iz prakse u nastavi engleskog za akademske potrebe pokazuju da studenti često ne prepoznaju ovaj tip veznika, ili pak da njegov element *both* interpretiraju kao kvantifikator. Cilj je ovog rada utvrditi kojem tipu sintaktičke jedinice (frazu, rečenicu) pripadaju strukture koje veznik *both...and* povezuje u engleskom jeziku te ih usporediti s njihovim ekvivalentima u hrvatskom jeziku. Također, rad pokušava utvrditi raspon sintaktičkih službi koje tako koordinirane strukture mogu imati. Konačno, ispituje se u kojoj se mjeri hrvatske inačice vezničkog para *both...and* razlikuju od izvornika, te koje su sintaktičke i semantičke razlike između koordiniranih struktura u engleskom i njihovih hrvatskih prijevodnih inačica.

Ključne riječi: *both...and*, koordinacija, akademski diskurs, sintaktička jedinica, sintaktička služba

¹ Ovaj je rad sufinancirala Hrvatska zaklada za znanost projektom *Retrodigitalizacija i interpretacija hrvatskih gramatika do ilirizma* IP-2018-01-3585.

1. Uvod

Veznici su jedno od temeljnih jezičnih sredstava za postizanje kohezije teksta. Kohezija teksta odnosi se na načine na koji su elementi površinske strukture teksta (riječi koje čujemo i vidimo) uzajamno povezani unutar određenog slijeda (de Beaugrande i Dressler 1981: 3). Površinski elementi ovise jedni o drugima slijedom gramatičkih pravila i konvencija, tako da se kohezija temelji na gramatičkim ovisnostima. Jezična sredstva kojima se ostvaruje kohezija brojna su i raznovrsna: zamjenice, glagolska vremena, leksičke veze, ponavljanje rečeničnih struktura, komparacije i supstitucije, elipse, rečenični veznici, konektori i dr. (Badurina, 2011: 56).

Koordinacijski veznici ili koordinatori povezuju strukture (frazе ili surečenice) koje imaju istu sintaktičku funkciju, a glavni su koordinatori u engleskom jeziku veznici *and*, *but* i *or* (Biber i dr. 1999: 79). Za svaki od navedenih jednostavnih koordinatora postoji i složeniji oblik: *both...and*, *not only...but also* i *either...or* (Biber i dr. 1999: 80). Autori dodaju da takvi složeniji oblici naglašavaju značenje dodavanja, kontrasta ili alternative, ali da istovremeno i izdvajaju svaki od koordiniranih elemenata.

U kontekstu poučavanja engleskog jezika kao drugog/stranog jezika (J2) provedena su brojna istraživanja o tome kako neizvorni govornici rabe kohezivna sredstva. Velik broj istraživanja temelji se na teorijskom okviru i taksonomiji koju predlažu Halliday i Hasan (1976), a koji razlikuju gramatičku i leksičku koheziju. Koheziju koja se ostvaruje veznicima kategoriziraju kao gramatičku, ali napominju da ona ima i leksičku komponentu te je stoga stavljaju na granicu između gramatičke (one koja se realizira putem gramatičkih sredstava) i leksičke kohezije (one koja se realizira putem vokabulara). Autori se fokusiraju na koheziju iznad rečenične razine, pa u kontekstu veznika *i* kao kohezivnog sredstva, primjerice, analiziraju koheziju dviju rečenica u slijedu: *For the whole day he climbed up the steep mountainside, almost without stopping. And in all this time he met no one.* (1976: 238). Vezničke parove (*both...and* i dr.) generalno ne kategoriziraju kao kohezivna sredstva (1976: 244).² Slijedeći navedeni okvir i klasifikaciju, Meisuo (2000) istražuje kako studenti engleskog jezika na dva kineska sveučilišta koriste kohezivna sredstva u ekspozijskom eseju te postoji li korelacija između njihove uporabe i kvalitete eseja. Castro (2004) ispituje postoji li korelacija između broja leksičkih i gramatičkih kohezivnih sredstava u esejima filipinskih studenata i ocjenama tih eseja te koja leksičkogramatička sredstva studenti koriste za socijalnu konstrukciju značenja. Hamed (2014) istražuje uporabu veznika u argumentativnim esejima libijskih studenata.

² Za drugačija promišljanja o konjunktivnoj (vezničkoj i konektorskoj) koheziji vidi, primjerice, pregled istraživanja koji daje Yan (2010).

Dio istraživača, pak, razmatra uporabu različitih kohezivnih sredstava i na razini fraza i surečenica. Hinkel (2001), primjerice, uspoređuje uporabu eksplicitnih kohezivnih sredstava (koordinatora na razini fraze, konektora, pokaznih zamjenica i dr.) u esejima studenata koji su izvorni govornici engleskog i studenata kojima su japanski, korejski, indonezijski i arapski materinji jezici. Autorica analizira veznike *and*, *both...and*, *but*, *either...or* i dr. Crossley, Kyle i McNamara (2016) razlikuju lokalnu, globalnu i tekstnu koheziju. Lokalna kohezija označava koheziju na rečeničnoj razini odnosno prisutnost veznih sredstva u rečenici (npr. *firstly*, *and*) ili podudaranje riječi u susjednim rečenicama što upućuje na referiranje na iste ideje. Globalna kohezija odnosi se na sredstva pomoću kojih se ostvaruje kohezija u većim dijelovima teksta (primjerice podudaranje riječi u odlomcima), dok se tekstna kohezija odnosi na kohezivna sredstva u cijelom tekstu, primjerice na odnos zamjenica i imenica ili na ponavljanje riječi (leksičko ponavljanje).

Istraživanja koordinacijskih veznika provode se, naravno, i u sklopu drugih istraživačkih paradigmi. Figar (2018) se, u kontekstu kognitivne gramatike, fokusira na veznički par *not only...but also* i ispituje kako srpski studenti engleskog jezika na naprednoj razini procjenjuju gramatičnost u slučajevima pogrešnog paralelizma te koje je njihovo vrijeme reakcije. Autor u istraživanju koristi softverski paket *Open Sesame*. Demirezen (2015) provodi istraživanje o intonaciji vezničkih parova *both...and* i *not only...but also* među turskim studentima engleskog jezika koristeći program *Audacity*. Wubalem (2021) ispituje prijenos znanja i vještina iz kolegija engleskog za opće akademske potrebe u specifične zadatke pisanja vezane za pojedine discipline u etiopskom visokoškolskom kontekstu. Autor se, između ostalog, referira na transfer kada je riječ o strukturi rečenice te uporabi različitih vrsta veznika.

U hrvatskom kontekstu proučavanje uporabe veznika u J2 velikim se dijelom odvijalo u sklopu istraživanja o koheziji i koherenciji u J2. Tako primjerice Bagarić Medve i Pavičić Takač (2013) uspoređuju, između ostalog, kohezivna sredstva koja maturanti na završnim ispitima upotrebljavaju u svojim esejima na engleskom i njemačkom jeziku. Od gramatičkih kohezivnih sredstava, i maturanti koji esej pišu na engleskom jeziku i oni koji ga pišu na njemačkom najviše koriste referencije/proforme (zamjenice, priložne oznake, komparativne konstrukcije), slijede vezna sredstva (veznici, prilozi i prijedložni izrazi) i konačno elipse. Uočeno je da su osobito česta ponavljanja kohezivnih sredstava koja su karakteristična za nižu razinu komunikacijskih jezičnih kompetencija (npr. *und/and*, *aber/but*, *wenn/when*, *dass/that*). Truck-Biljan (2019) uspoređuje kvantitativne i kvalitativne promjene u uporabi kohezivnih sredstava u esejima prve i druge generacije maturanata i nastoji utvrditi ima li taj tip pismenog zadatka na maturi utjecaj na način i sadržaj poučavanja J2 (tzv. *washback effect*). Rezultati pokazuju da se broj leksičkih kohezivnih sredstava u drugoj generaciji smanjio, a broj gramatičkih povećao. Mikić Čolić i Trtanj (2018) prikazuju analizu kohezije u 67 sastavka (150 do 180 riječi) inojezičnih govornika

hrvatskog jezika na B1 razini prema *Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike*. Ispitanici su studenti različitih studijskih programa. Analiza kohezije uključuje dva pitanja: (i) kako se u radovima rabe kohezivna sredstava (prikladnost i funkcionalnost) te (ii) kakav je raspon uporabljenih kohezivnih sredstava. Prosječna je ocjena za prvi opisivač (prikladna i učinkovita uporaba kohezivnih sredstava) 4,4, dok je prosječna ocjena za drugi opisivač (širok raspon kohezivnih sredstava) 4,3. U analiziranim sastavcima uočena je pretjerana uporaba veznika *i* na početku rečenice. Vickov i Jakupčević (2020) istražuju tipove grešaka u sažecima završnih i diplomskih radova. Gramatičke greške uključuju one na razini morfologije (morfologija imenice, glagola i dr.) i sintakse (greške u strukturi fraze, surečenice i rečenice te kohezije). Autorice nalaze da gotovo polovicu grešaka (46,4%) čine greške na razini sintakse (primjerice uporaba članova i red riječi). Do podatka o istraživanjima koja se eksplicitno bave udvojenim veznicima u nastavi engleskog kao J2 autorice ovog rada, uz najbolju volju, nisu uspjele doći.

Praksa u nastavi engleskog za akademske potrebe u hrvatskom visokoškolskom kontekstu³ pokazuje da rečenice u kojima se pojavljuju veznički parovi *both...and*, *either...or* i *neither...nor* često kod studenata izazivaju prijevodne nedoumice i pogreške u prijevodu. Jedan mogući razlog je prijenos iz hrvatskog jezika u kojem su članovi takvih vezničkih parova, slično kao i u nekim drugim jezicima (slavenskim, ali i neslavenskim), najčešće identični (v. Haspelmath 2007). Također, u slučaju vezničkog para *both...and* studenti često ne prepoznaju da je riječ o vezničkom paru nego njegov prvi član (*both*) prevode kao kvantifikator.⁴ Pogrešnom prijevodu pridonosi i činjenica da strukture povezane veznikom *both...and* mogu biti sasvim jednostavne, ali i vrlo kompleksne fraze ili pak rečenice. Granice koordiniranih struktura studentima su povremeno nejasne ili teško prepoznatljive, što taj tip koordinacije čini još zahtjevnijim.

Cilj je ovog rada utvrditi tip struktura (faza, rečenica) koje veznički par *both...and* povezuje u engleskom akademskom (sociološkom) diskursu kao i njihov ustroj. U radu se također nastoji dobiti uvid u raspon sintaktičkih službi koje strukture koordinirane tim vezničkim parom u engleskom jeziku mogu imati. Na kraju, u članku se ispituje koji se prijevodni modeli pojavljuju u prijevodu ovog vezničkog para na hrvatski jezik, što oni povezuju te mogu li se ustanoviti jasnije tendencije kod izbora prijevodnih modela u odnosu na njihove sintaktičke službe i semantiku. Konačni je cilj istraživanja primjena dobivenih rezultata u nastavi stranog jezika struke, osobito u nastavni sa studentima filoloških usmjerenja.

³ Nazivi kolegija stranog jezika mogu ukazivati da je riječ o specifičnim akademskim potrebama (stranom jeziku struke), npr. *Engleski jezik struke za sociologe*, *Engleski jezik za povjesničare* i sl.

⁴ U korpusu je zabilježen jedan primjer u kojem *both* ima funkciju i kvantifikatora i prvog člana vezničkog para: *Both parties will have to adjust both their expectations and behaviour to match up with the other's behaviour and expectations.* (str. 4).

Korpus na kojem je provedeno istraživanje čini 131 primjer iz 5. izdanja rječnika *The Penguin Dictionary of Sociology* skupine autora (Abercrombie, Hill i Turner 2006) na engleskom jeziku te njihovi ekvivalenti uporabljeni u prijevodu rječnika na hrvatski jezik (ur. Čačić-Kumpes i Kumpes 2008). I engleski izvornik i hrvatski prijevod rezultat su rada skupine autora, odnosno prevoditelja, što osigurava raznolikost struktura na engleskom jeziku, ali i prijevodnih modela. Za hrvatski prijevod angažirano je 16 prevoditelja.

2. Teorijska pozadina

U anglističkoj su literaturi nazivi za udvojene veznike *correlatives* (Quirk i dr. 1985; Carter i McCarthy 2006), *correlative coordinators* (Biber i dr. 1999), dok Haspelmath (2007) koristi termin *emphatic coordination* za koordinaciju veznikom *both...and* i *either...or*, odnosno *emphatic negative coordination* za koordinaciju veznikom *neither...nor*. Hendriks (2004), pak, predlaže da se *either*, *both* i *neither* u koordiniranim strukturama analiziraju kao fokusne čestice. Takvu analizu obrađuje sličnošću tih jedinica s fokusnim česticama s obzirom na njihovu distribuciju, interakciju s rečeničnom intonacijom i njihov doprinos interpretaciji rečenice. U kroatističkoj literaturi uglavnom se koriste termini *udvojeni veznici* (Hudeček i Mihaljević 2017; Hudeček i Vukojević 2006) i *veznička reduplikacija* (Pranjković 1984).

Silić i Pranjković (2005: 323) ističu da veznički par *i...i* uz vezničku službu ima (u pravilu) službu pojačajne čestice. Haspelmath (2007: 15) navodi da semantička razlika između koordinacije i emfatičke koordinacije leži u tome što se kod emfatičke koordinacije naglašava da svaki koordinand pripada koordinaciji i da se svaki od njih promatra zasebno. Koordinacija s *both...and* u primjeru (1) prikladna je samo ako postoji sumnja oko statusa jednog koordinanda u koordinaciji (primjerice njegovog pripadanja koordinaciji), dok je takva koordinacija u primjeru (2) nemoguća jer se dva jezika ne mogu zasebno promatrati kao slična (Haspelmath 2007: 15):

(1) *Both Guatemala and Belize are in Central America.*

(2) *(*Both) Spanish and Portuguese are similar.*

Veznik *both...and* osim funkcije naglašavanja ili pojašnjavanja ima i dvije dodatne funkcije (Quirk i dr. 1985: 936). Prvo, on odvaja koordinirane strukture od struktura sa značenjem posljedice ili slijeda kao u (3a) i stavlja ih na istu razinu, što ilustrira (3b):

(3a) *David loves Joan and (therefore) wants to marry her.*

(3b) *David both loves Joan and wants to marry her.*

Drugo, on više ističe značenje odvajanja za veznik *and* (v. 4a), a ne značenje kombiniranja dviju struktura što ilustrira (4b):

(4a) *Both David and Joan got divorced.* ['so now they can get married']

(4b) *David and Joan got divorced.* ['from each other']

Uspoređujući veznike u emfatičkoj koordinaciji s pojedinačnim veznicima u različitim jezicima, Haspelmath (2007: 16–17) navodi razlike između četiri skupine jezika. U prvoj skupini oba koordinatora u emfatičkoj koordinaciji imaju isti oblik i taj je oblik identičan pojedinačnom koordinatoru. Primjeri za to su ruski jezik (u kojem se *i...i* rabi za emfatičku koordinaciju, a *i* kao pojedinačni veznik), talijanski, suvremeni grčki i albanski. U tu skupinu spada i hrvatski jezik. U drugoj su skupini jezici kao engleski u kojem je drugi koordinator u emfatičkoj koordinaciji identičan pojedinačnom koordinatoru (*both...and; and*) i irski. U trećoj su skupini jezici u kojima su koordinatori u emfatičkoj koordinaciji isti, ali je pojedinačni veznik različit, kao što je slučaj u mađarskom (*mind . . . mind; és*) ili korejskom. Konačno, zadnja je mogućnost da su oba koordinatora u emfatičkoj koordinaciji različita i da se razlikuju od pojedinačnog veznika, što je slučaj u njemačkom jeziku (*sowohl...als auch; und*), poljskom, finskom i indonezijskom.

Veznik *both...and* (i) ne bi se trebao upotrebljavati pri povezivanju tri koordinanda ili više njih, (ii) trebao bi povezivati koordinande jednakih funkcija i statusa, te bi (iii) prvi član vezničkog para (*both*) trebao stajati na početku fraze (usp. 5a i 5b) (Quirk i dr. 1985: 939–940):

(5a) *The building is both [very old] and [very decrepit].*

(5b) **The building is very both [old] and [decrepit].*

Autori dodaju da se u usmenom engleskom pravilo o jednakom statusu koordinanda često krši, dok se u pažljivo konstruiranom pisanom engleskom uglavnom poštuje.

Dodatna restrikcija vezana za veznik *both...and* jest da on ne može povezivati pune finitne rečenice (mora postojati neki oblik elipse), ali može povezivati predikate, predikacije i fraze (Quirk i dr. 1985: 936–937; usp. Huddleston, 1984: 382). Quirk i dr. (1985: 937) također napominju da taj veznik može izgledati pomalo nezgrapno kad povezuje zavisne rečenice (finitne i nefinitne) osobito ako one imaju jasno formuliran subjekt:

(6) *We want someone both who is able and whom we can trust.*

(7) *They have asked both for the floor to be repolished and for the lighting to be improved.*

Autori smatraju da je nefinitna rečenica u primjeru (7) ipak prihvatljivija.

Udvojeni veznik *both...and* najzastupljeniji je udvojeni veznički par u engleskom jeziku, a slijedi ga *either...or*, pa *neither...nor* (Biber i dr. 1999: 84–85). Takva distribucija identična je distribuciji pojedinačnih veznika *and*, *or* i *nor*. Autori navode da su udvojeni veznici osobito česti u pisanom akademskom diskursu jer osiguravaju preciznost karakterističnu za taj diskurs. Ipak, Hinkel (2004: 287), pozivajući se na istraživanje Leecha, Raysona i Wilsona (2001) napominje da su udvojeni veznici, iako popularni u poučavanju J2 gramatike, generalno rijetki u bilo kojem tipu diskursa. Zastupljenost veznika *both...and* iznosi 0,1% (Biber i dr. 1999 u Hinkel 2004: 287), a zastupljenost drugih udvojenih veznika bitno je manja.

U poučavanju veznika i veznih riječi u engleskom kao stranom jeziku početni problem predstavlja već sama terminologija, odnosno iznimno velik broj termina u uporabi. U istraživanju koje se bavi tom temom, Yousefpoori-Naeim i dr. (2018) na temelju triju priručnika o gramatičkoj terminologiji i desetak mrežnih izvora izdvojili su čak 16 termina koji se odnose na veznike i vezne riječi (*connective, link word, transition, connector...*) te zatim ispitali koji se od tih termina koriste u 14 gramatičkih priručnika engleskog kao drugog ili stranog jezika (*Practical English Grammar, English Grammar in Use* i dr.) te u kojoj su mjeri iranski studenti (ukupno 71 student) na preddiplomskom studiju engleskog jezika i književnosti upoznati s tim terminima. Glavni kriterij pri odabiru priručnika bio je kredibilitet izdavača (*Oxford University Press, Pearson Longman, Cambridge University Press i Macmillan*). Rezultati pokazuju da je termin *conjunction* najčešći: pojavljivao se u 12 od 14 gramatika, a polovica ispitanika bila je upoznata s tim terminom. Termin *correlative conjunction* pojavio se u samo jednoj gramatici, a niti jedan student nije bio upoznat s njim.

Pregled tipova pogrešaka neizvornih govornika engleskog jezika u sedam istraživanja (Bates, Lane i Lange 1993; Ferris 2002, 2003; Ferris i Roberts 2001; Vann i dr. 1984; Raimes 1991, 1999 u Hinkel 2015: 99) daje uvid u najčešće vrste pogrešaka koje čine neizvorni govornici engleskog, a koje umanjuju kvalitetu njihovih pisanih radova. Greške su kategorizirane prema težini, a u skupinu onih koje su smatraju najtežima ubrajaju se pogreške vezane za rečeničnu strukturu (pogrešno povezivanje surečenica, nepotrebni/suvišni elementi, neidiomatski izrazi), pogreške vezane uz koheziju među rečenicama, uz glagolska vremena, koordinirajuće veznike i dr. Kod uporabe koordinirajućih veznika u pisanim radovima na engleskom kao J2 česte su pogreške, između ostalih, one koje se odnose na nepoštivanje čvrstih pravila prilikom povezivanja paralelnih struktura, primjerice nepoštivanje pravila o izostavljanju elemenata jednostavnih rečenica ili fraza ukoliko su oni identični ili se ponavljaju (npr. **can be measured and can be increased* ☒ *can be measured and increased*), zatim pravila da koordinirajući veznici povezuju elemente istog tipa (imenice, glagolske

imenice, glagole ili glagolske fraze u istom vremenu i broju i sl.) pri čemu su moguća manja odstupanja, ali ne značajna (Hinkel 2004: 288–289). Rezultati istraživanja za veznik *not only...but also* koje provodi Figar (2018: 62) pokazuju da studenti uspješnije prepoznaju slučajeve pogrešnog paralelizma na razini fraze (primjerice povezivanje prijedložne i imenske fraze) nego slučajeve diskrepancije koja uključuje kompleksnije sintaktičke strukture (npr. povezivanje fraze i surečenice).

3. Veznik *both...and* u engleskom korpusu

U engleskom dijelu korpusa analizira se 131 primjer. Pozornost je usmjerena na (i) ustroj struktura koje veznik *both...and* povezuje, (ii) sintaktičke službe struktura koje veznik *both...and* povezuje, te (iii) (ne)jednakost koordiniranih struktura.

3.1. Ustroj struktura koje veznik *both...and* povezuje

Povezivanje struktura na razini fraze značajno prevladava u engleskom dijelu korpusa. U čak 120 od ukupno 131 primjera strukture povezane veznikom *both...and* na razini su fraze. Imenske i prijedložne fraze zastupljene su s ukupno 108 primjera, slijede pridjevske fraze s 9 primjera, te 3 primjera u kojima veznik *both...and* povezuje različite vrste fraza, primjerice priložnu i pridjevsku.

Tablica 1. Strukture koje veznik *both...and* povezuje

Tip struktura koje veznik <i>both...and</i> povezuje	Broj primjera
Fraze	120
Rečenice	11

Analiza ustroja struktura koje veznik *both...and* povezuje usmjerena je prije svega na analizu imenskih fraza koje mogu biti sasvim jednostavne, ali i vrlo kompleksne. S obzirom na to da je imenska fraza sastavni dio prijedložne fraze i da je ona taj element koji, potencijalno, cijelu frazu čini zahtjevnom za razumijevanje, analiza imenskih fraza koja slijedi uključuje i analizu imenskih fraza unutar prijedložne fraze. Tako se, primjerice, u prijedložnoj frazi *for both men and women* analiziraju imenice *men* and *women*, a u frazi *both with individuals with whom people interact and with outsiders* analiziraju se skupine *individuals with whom people interact* i *outsiders*. Ukupno je analizirano 108 imenskih fraza.

Kada veznik *both...and* povezuje imenske fraze, one se u radu kategoriziraju u dvije temeljne skupine: (i) jednostavne imenske fraze i (ii) složene imenske fraze. Primjeri (8) i (9) ilustriraju prvu, a primjeri (10)⁵ i (11) drugu skupinu:

344 ⁵ Analizirana imenska fraza u primjeru (10) dio je prijedložne fraze.

(8) **Both employers and employees are free to choose.** (str. 211)

(9) *Environments included both the natural world and other social systems.* (str. 139)

(10) *Such systems, however, also have certain needs of their own which have to be met, required both by the relationship between the social system and its environment and by the internal workings of the system.* (str. 284)

(11) *The third view tries to compromise between (1) and (2), avoiding both the idea of a structure determining individuals and also that of individuals independently creating their world.* (str. 9)

Povezivanje jednostavnih imenskih fraza u ovom radu podrazumijeva povezivanje dvije imenske glave (npr. *both employers and employees*) kao u (8) ili povezivanje imenica s determinatorom i premodifikacijom kao u primjeru (9). U slučajevima kada je jedna imenska skupina jednostavna, a druga složena, primjer je klasificiran kao složen.

U 30 od analiziranih 108 primjera veznik *both...and* povezuje samo dvije imenske glave (npr. *both sameness and difference, both motives and rationality...*).⁶ U 52 primjera imenice su određene determinatorom (određeni/neodređeni član, posvojna/pokazna zamjenica), poludeterminatorom *other*⁷ ili su premodificirane pridjevom ili imenicom.

Pojam „složena imenska fraza“ u ovom radu označava imenice koje uz determinator i premodifikaciju imaju i postmodifikaciju i/ili dopunu. Imenice (*relationship* i *workings*) u primjeru (10) imaju determinatore, pridjev kao premodifikator (*internal*) te prijedložne fraze kao postmodifikatore. U primjeru (11) imenica *idea* određena je članom, a postmodificirana prijedložnom frazom i nefinitnom (participnom) rečenicom jednako kao i imenička zamjenica *that* kao zamjena za imenicu *idea*.⁸ U korpusu je zabilježeno 26 složenih imenskih fraza.

⁶ Quirk i dr. (1985: 65) smatraju kako izostanak člana kod općih imenica u množini i nebrojivih imenica ukazuje na nulti član (*zero article*).

⁷ Biber i dr. (1999: 280) razlikuju četiri para poludeterminatora: *same* i *other*; *former* i *latter*; *last* i *next*, *certain* i *such*. Autori dodaju da *other* može stajati iza neodređenog ili određenog člana, posvojne zamjenice ili može biti jedini determinator u neodređenim imenskim frazama kao što je to bio slučaj u relevantnom primjeru iz analiziranog korpusa (*Environments included both the natural world and other social systems.*). Biber i dr. (1999: 282) navode kako su *same*, *other* i *such* osobito česti u akademskom diskursu.

⁸ Quirk i dr. (1985: 872–873) napominju da je neke slične slučajeve sa zamjenicama *that* i *those* moguće tumačiti i kao elipse.

Tablica 2. Ustroj imenskih fraza

Tip imenske fraze	Ustroj imenske fraze	Broj primjera
Jednostavna imenska fraza	both + imenska glava and + imenska glava	30
	both + determinator + (premodifikacija) + imenska glava and determinator + (premodifikacija) + imenska glava	52
Složena imenska fraza	both + determinator + (premodifikacija) + imenska glava + postmodifikacija/dopuna and + determinator + (premodifikacija) + imenska glava + postmodifikacija/dopuna	26

U korpusu također nailazimo na devet primjera pridjevskih fraza. Uočavaju se dva tipa pridjevske fraze: u primjeru (12) ona ima funkciju imenskog predikata, dok u primjeru (13) pridjevi stoje u postpoziciji u odnosu na imenicu *employees*.

(12) *For Weber, the essential developments that gave industrial capitalism its rational character were **both** institutional **and** spiritual.* (str. 43)

(13) *The proletariat included all low-level employees, **both** manual **and** non-manual.* (str. 59)

Čini se da postoje dva moguća razloga za postpoziciju pridjeva. Prvi razlog može biti to što je informacija sadržana u pridjevskoj frazi dodatna (nerestriktivna), a drugi je razlog zasićenost podacima u premodifikaciji imenice (*all low-level*) (usp. Biber i dr. 1999: 519). Od ukupno devet, četiri su pridjevske fraze bile u postpoziciji i odvojene zarezom, a jedna je fraza, zgusnuta informacijama u postpoziciji, stavljena u zagrade: *mobility patterns (both short-range between adjacent hierarchical levels and long-range between widely separated levels)*. Quirk i dr. (1985: 961) također napominju da se kod pridjeva koordiniranih veznikom *both...and* u predikativnom položaju (usp. primjer 12) koordinacija interpretira kao kombinirajuća, dok se kod pridjeva koordiniranih istim veznikom u postpoziciji (usp. primjer 13) koordinacija može tumačiti i kao kombinirajuća i kao odvajajuća. Odvajajuća je koordinacija često obilježena različitom intonacijom (*both*↑ x *and*↓ y).

Koordinacija struktura povezanih veznikom *both...and* na razini rečenica zabilježena je 11 puta. Rečenice povezane veznikom *both...and* mogu biti finitne (usp. primjer 14) i nefinitne (usp. primjer 15):

(14) *In the second, social systems have properties that **both** constrain individuals **and** influence their preferences.* (str. 317)

(15) *Labour intended **both** to promote welfare **and** at the same time to use welfare spending, financed out of taxation that bore more heavily on the rich, as a means to reduce social inequality by redistributing resources.* (str. 419)

Osim u aktivu, zabilježena su i tri primjera sa strukturama u pasivu (usp. primjer 16).⁹

(16) *But for humans, environmental pressures are **both** physically given (e.g. the relative abundance or, more typically, scarcity of resources such as food, shelter and sexual partners) **and** socially/culturally constructed (i.e. by other people).* (str. 366)

3.2. Sintaktičke službe struktura povezanih veznikom *both...and*

Pregled korpusa pokazao je da strukture koordinirane veznikom *both...and* mogu imati širok raspon sintaktičkih službi: te strukture mogu biti u funkciji subjekta (17), predikata (18), imenskog predikata (19), objekta (20), dopune objekta (21) i priložne oznake (22).

(17) *Since then, **both** the real world **and** sociology have changed to a certain extent.* (str. 345)

(18) *This transformation **both** simplifies the statistical analysis **and** permits the use of linear techniques as required.* (str. 223)

(19) *The onset of impairment involves anatomical or structural abnormalities of the physical body, resulting in functional limitations that can be **both** physical **and** mental.* (str. 111)

(20) *He believed **both** that the real world, whether of society or nature, developed according to dialectical sequences of contradiction and synthesis, **and** that dialectical logic was the means by which one could comprehend this development.* (str. 108)

(21) *Marx saw alienation **both** as a subjective state - as people's feelings of alienation - **and** as a structural category which described the social and economic arrangements of capitalism.* (str. 14)

(22) *Wealth is distributed among close family members, **both** by means of inheritance **and** by gifts designed to avoid taxes on death.* (str. 404)

Sintaktičke službe struktura povezanih veznikom *both...and* u gore navedenim primjerima realizirane su strukturama na razini fraze, osim u rečenicama (18) i (20)

⁹ Pasivnom konstrukcijom označena je i rečenica u kojoj je samo jedan koordinand bio u pasivu: *The notion of structuration is therefore associated with Giddens' concept of the 'duality of structure', in which structures are **both** produced by human action **and** are the medium of social action.* Strukture koje su kategorizirane kao pasivne općenito nisu (ili su dijelom) slijedile pravilo o paralelnom konstruiranju (usp. *For American psychologist A. Maslow (1954), human needs are **both** universal (shared by everyone) **and** arranged as a hierarchy with five levels.* Za gradaciju pasivnih konstrukcija (centralni pasiv, polupasiv i pseudopasiv), v. Quirk i dr. (1985: 167–171).

u kojima su predikat i objekt realizirani rečeničnim strukturama. U jednostavnim rečenicama strukture koje povezuje veznik *both...and* imaju službe glavnih elemenata rečenice: subjekta, objekta, priložne oznake i dr. U zavisnosloženim rečenicama takve su strukture često hijerarhijski podređene, odnosno dio su neke druge, zavisne ili nezavisne strukture (usp. *both physical and mental* u primjeru (19)).

3.3. (Ne)jednakost koordiniranih struktura

Podatak koji se u gramatikama ističe kada se govori o udvojenim veznicima jest da bi strukture koje su povezane takvim veznicima trebale imati istu formu i funkciju (npr. Quirk i dr. 1985: 940). Nejednakost koordiniranih dijelova u velikoj je mjeri rezultat elipsi koje su potrebne (Hinkel 2004: 288) prilikom koordinacije dviju paralelnih struktura (usp. primjer 23):

(23) *M. Featherstone and R. Burrows in Cyberspace, Cyberbodies, Cyberpunk (1995) define it as both a tactile and audible multi-media experience, ...* (str. 411)

Koordinirana struktura *both a tactile and audible multi-media experience* rezultat je povezivanja imenskih fraza *both [a tactile multi-media experience] and [audible multi-media experience]* i izostavljanja elemenata koji se ponavljaju [*multi-media experience*].¹⁰

U tri primjera zabilježena je nejednakost u vrsti koordiniranih fraza: u primjeru (24) priložna oznaka vremena u prvom je članu realizirana priložnom, a u drugom prijedložnom frazom:

(24) *Both historically and in the contemporary situation, the nature of peasant ownership of land is complex and variable.* (str. 288)

Ipak, i u tri navedena slučaja zadržan je semantički paralelizam (usp. Quirk i dr. 1985: 969, Haspelmath 2007: 19).

I konačno slučajevi nejednakosti vjerojatno su povremeno rezultat različitog sadržaja koje je ponekad teško izreći istim tipom strukture, što u primjeru (25) rezultira različitim tipovima postmodifikacije imenica u koordiniranim članovima: prijedložnom frazom u jednom članu nasuprot atributnoj rečenici u drugom članu. U primjeru (26) asimetrija između dvije koordinirane strukture još je izraženija: imenica *growth* u prvom članu postmodificirana je kompleksnom prijedložnom frazom

¹⁰ Pojašnjavajući slučajeve kataforičkih elipsi imenskih glava u imenskim frazama koje su u odnosu sličnom koordinaciji (*I can't tell real from imitation jewellery*) i koje su puno rjeđe negoli anaforičke, Quirk i dr. (1985: 895) napominju kako se čine da je taj tip elipse modeliran na isti način kao i elipsa koordinirane imenske fraze (*real or imitation jewellery*).

(usp. Biber i dr. 1999: 114), dok je imenica *change* u drugom članu postmodificirana prijedložnim frazama koje uključuju i nefinitnu rečenicu.

(25) *It refers **both** to the routines of daily life **and** to the distinctive features which mark off one culture from another.* (str. 94)

(26) *This process is thought to involve **both** the growth of the rights and obligations of citizenship **and** a change in working-class culture from radical, oppositional values based on class consciousness to an acceptance of the socially dominant values in society.* (str. 194)

Čini se da je veći dio slučajeva nejednakosti struktura prilikom povezivanja veznikom *both...and* rezultat različitosti sadržaja koji je potrebno iskazati, a ne nedovoljne brige o stilu i jeziku.

4. Prijevodni ekvivalenti veznika *both...and* u hrvatskim primjerima

U hrvatskom prijevodu pronađeno je 12 prijevodnih inačica za 130 primjera¹¹ (usp. tablicu 3). Dvije su inačice s prilogom *istodobno* vrlo slične (*istodobno x i y; istodobno i x i y*), kao i dvije s *kao* (*x kao i y; i x kao i y*).

Izvorno je očekivanje bilo da će udvojeni veznik *i...i* biti dominantna prijevodna inačica. Drugim riječima, očekivala se veća zastupljenost prvog modela iz tablice 3 koji je pronađen u nešto manje od polovice svih primjera. Drugi je model, u kojem je ukinuta reduplikacija te su različite komponente povezane samo veznikom *i*. bitno češći nego što se očekivalo.

Tablica 3. Prijevodni modeli u hrvatskim primjerima

Inačica	Broj primjera
i (x) i (y)	60
(x) i (y)	33
kako (x) tako i (y)	20
istodobno (x) i (y)	5
istodobno i (x) i (y)	3
(x) kao i (y)	3
i (x) kao i (y)	1
ujedno i (x) i (y)	1
(x) te (y)	1

¹¹ Jedan primjer iz engleskog izvornika nije preveden.

ni (x) ni (y)	1
s jedne strane (x) a s druge [strane] (y)	1
oba	1

Tri su najčešća prijevodna modela: A) *i (x) i (y)*; B) *(x) i (y)*; C) *kako (x) tako i (y)*.¹² Oprimjeruju ih (27–29).

(27) *I antropologija i sociologija općenito su odbacile objašnjenja ljudskog ponašanja s pomoću prirode...* (str. 303). **Both** *anthropology and sociology have generally rejected such explanations of human behaviour in terms of nature...* (str. 264)

(28) *Moderna bolnica koja nudi opće i specijalizirane usluge počela je dominirati modernim zdravstvom...* (str. 442). *The modern hospital, offering both a general and specialized service, has dominated modern health-care systems...* (str. 177)

(29) *...postoje i poluperiferije, koje posjeduju društvena i ekonomska obilježja kako središta tako i periferije;* (str. 399) *...there are also semi-peripheries which have a mixture of social and economic characteristics from both core and periphery;* (str. 433)

Model A), *i (x) i (y)*, dominira: pojavljuje se u nešto manje od polovice svih primjera. Oprimjeren je u (27) najmanje složenom strukturom s dvjema imenicama. U primjerima s tim modelom prijevodne inačice, kao i rečenice u originalu, stavljaju poseban naglasak upravo na dva dana elementa na koje imenice upućuju, na njihov suodnos, supostojanje u nečemu (*Iako se i u teorijskom i u empirijskom istraživanju bavila širokim rasponom tema...*, str. 35). U slučajevima sličnih modela, Haspelmath (2007) govori o emfatičkoj koordinaciji s „bisindetom” kojim se ističe svaki od uključenih elemenata, to jest, o situacijama u kojima se ističe da se obuhvaća više članova nego što je u danom kontekstu očekivano. Moguće je da model uključi ekspresivnost, no u našim je primjerima uporaba *i (x) i (y)* najčešće neutralna, s eksplicitnim obilježavanjem distributivnosti: sadržaj koji se uključenim elementima pripisuje, pripisuje se svakom elementu posebno (*i kupci i prodavatelji rada formalno [su] slobodni...*, str. 408) ili se posebno ističe da neko stanje stvari vrijedi za oba elementa, a ne samo za jedan (*I antropologija i sociologija općenito su odbacile objašnjenja ljudskog ponašanja s pomoću prirode...*, str. 303).

¹² *Kako...tako (i)* u nekim se analizama smatra pogrešnom uporabom. Usp. npr. Mikić Čolić i Bjedov (2021: 38): „Ustrojstva s veznikom *kako...tako* smatraju se sintaktičkim kalkovima iz njemačkoga jezika (*wie ... so*) za koje se u hrvatskome predlaže zamjena ustrojstvom s udvojenim veznikom *i...i*“ U korpusu hrWaC pronađeno je 75 702 konstrukcija s udvojenim veznikom *kako...tako (i)* (pretraga 7. studenog 2021). Na ovaj ćemo se model kasnije još osvrnuti.

Model, nadalje, često implicira da sadržaj konstrukcije nadilazi očekivanja zadana kontekstom, a i da je drugi član manje očekivan (*pokreti za promjenu društva... uključuju i sekularne pokrete...i religijske pokušaje...*, str. 167). U nekim se kontekstima također naznačuje da su članovi konstrukcije raznorodniji nego što bi se očekivalo, da im je sadržaj u nesuglasju, ili čak da su proturječni (*Identiteti uvijek uključuju i sličnost i različitost*, str. 129; *i smrt i erotizam tvore diskontinuitet*, str. 15). U nekim je primjerima vidljiv element gradacije vezane uz odnos koordiniranih članova: tako u primjeru *gdje vjerski zakon... uređuje ukupno ljudsko ponašanje, i javno i privatno* (str. 266) imamo element pridjevske gradacije s antonimima *javno i privatno*, dok u primjeru *uglavnom se pretpostavlja da su i kupci i prodavatelji rada formalno slobodni u svojem izboru* (str. 408) imamo element gradacije s imenicama *kupci i prodavatelji* u antonimnom odnosu (usp. Katnić-Bakaršić 2018. o leksičkom podtipu gradacije, posebice 5.1.1. i 5.1.2.).

Kod prijevoda *both...and* modelom B), (x) i (y), nema naglaska na manjoj očekivanosti ili neočekivanosti uključenja drugoga člana, a gubi se i isticanje raznorodnosti ili moguće proturječnosti sadržaja dvaju članova (*Kao rezultat desničarskih i ljevičarskih kritika...*, str. 267; *Upravljanje nečijim osjećajima zahtjeva planiranje i napor...*, str. 79). U tom su modelu dva elementa povezana s *i* tek mentalno juktaponirana te uključuju simultanu primjenjivost: oba „vrijede“ za neku svrhu. U modelu C), *kako* (x) *tako* i (y), koji je inače semantički sličan prvomu u smislu istaknutosti obaju uključenih entiteta, stanja stvari ili istaknutosti obiju radnji i naglašavanja njihova supostojanja (v. primjer 29), uočeno je da se često povezuju prijedložne konstrukcije (*skup prava, kako nad neživim... tako i nad živim... objektima*, str. 427). Nadalje, taj se model često rabi u pružanju dodatnih informacija u umetnutim dijelovima rečenice (*Od 1960-ih do 1980-ih javlja se, kako u SAD-u tako i Europi, nova socijalna politika...*, str. 267).¹³

¹³ *Kako...tako* zajedno s *koliko...toliko* Katnić-Bakaršić (2018) spominje u kontekstu strukturno dvočlanih rečenica koje počivaju na koordinaciji jednakovrijednih, „proporcionalnih“ elemenata, navodeći primjer: Obično se (...) pozornost svraća *koliko* na stvaralačku autentičnost, *toliko* i na vlastitu nacionalno-duhovnu posebnost i samobitnost. (Duraković, 5).

Usp. <https://www.stilistika.org/6-sintaksicki-tip-gradacije>

Mogućnost prijevoda *both...and* s *koliko...toliko* u našem materijalu nije iskorištena. Nije iskorištena ni mogućnost *ne samo... nego/već* (i). Hudeček i Vukojević (2006: 133–134) opisuju sintaktička i semantička obilježja tog modela te napominju da se taj veznik, kad se povezuju istovrsni rečenični dijelovi, može preoblikovati modelom *i...i*. Na temelju analize uzorka primjera iz korpusa hrWaC donosimo neke napomene. *Ne samo ... nego* (i) (Query:[lemma = “samo”] []{0,3} [word=“nego”]) pronađen je u 68 704 primjera iz kojih je izdvojen slučajni uzorak (Random sample) od 250 primjera. Pregledano je prvih 169 relevantnih primjera (isti broj kao za *kako ... tako* (i), na koji se osvrćemo niže). U 16% slučajeva (27 primjera), *ne samo ... nego* (i) povezuje rečenice, a u svim ostalim slučajevima rečenične dijelove. Što se tiče semantičkih obilježja povezanih elemenata (bile one rečenice ili manje cjeline), u pregledanim se primjerima povezuje sljedeće: a) dio (veće) cjeline kao prvi element i ta cjelina/drugi dio te cjeline/ostali dijelovi te cjeline kao drugi element (95 primjera); b) dvije supostojeće kategorije u nekom kontekstu (64 primjera); u dijelu tih primjera (12 od 64), kategorije su slabije povezane; c) veća cjelina (prvi ele-

Primjeri (30–32) ilustriraju tri rjeđa modela koji se ipak pojavljuju više od jednom: *istodobno* (x) i (y); *istodobno i* (x) i (y); (x) *kao i* (y). Pronađeno je 11 primjera s tim modelima.

(30) *U praksi, dakako, većina socioloških teorija društvenog poretka temelje poretka istodobno vidi u normativnom konsenzusu i fizičkoj prisili.* (str. 170)
In practice, of course, most sociological theories of social order conceptualize the bases of order in terms of both normative consensus and physical coercion. (str. 78)

(31) *Saint-Simon kojega se istodobno smatra osnivačem i francuskog socijalizma i sociologije, proživio je zanimljiv život.* (str. 321) *Regarded as the founder of both French socialism and sociology, Saint-Simon led a remarkable life.* (str. 336)

(32) *Prema toj teoriji stabilna populacija s visokom stopom smrtnosti kao i stopom rodnosti (nataliteta) karakteristika je predindustrijskih društava.* (str. 43) *The theory holds that pre-industrial societies were characterized by stable populations which had both a high death rate and a high birth rate.* (str. 99)

Modeli u primjerima (30–31) zapravo su modifikacija A) i B) modela koji su prošireni prilogom *istodobno*. Njime se stavlja dodatni naglasak na simultano postojanje dvaju fenomena, odnosno simultanu primjenjivost dvaju stanja stvari, kad ti fenomeni ili stanja stvari po svojem statusu nisu povezani, ili pak nisu (dovoljno) bliski da bi se podrazumijevali. Povezani članovi konstrukcije semantički su raznorodni (usp. primjer 30).

Primjeri (33–35) ilustriraju prva tri od preostalih šest modela: *ni* (x) *ni* (y); *oba; s jedne strane* (x) *a s druge* [strane] (y); *i* (x) *kao i* (y); *ujedno i* (x) i (y); (x) *te* (y)¹⁴. Za svaki od tih šest modela pronađen je samo po jedan primjer (usp. tablicu 3).

(33) *M. Mann (1973) tvrdi da podređeni prihvaćaju status quo na pragmatičkoj osnovi koja nije povezana ni s normativnom uključenošću ni s opozicijom.* (str. 279) *M. Mann (1973), on the other hand, argues that subordinates accept the status quo on a pragmatic basis that is devoid of both normative involvement and opposition.* (str. 306)

ment) i dijelovi te cjeline (drugi element) (6 primjera); d) različite aktivnosti nekog subjekta (4 primjera). U devet primjera svrstanih u a) i b), povezane su komponente u jasnom antonimnom odnosu, dok je određena suprotnost naznačena u četiri dodatna primjera iz te dvije skupine. Za utemeljene zaključke o razlozima nepojavljivanja modela *ne samo... nego/već (i)* u našem korpusu potreban bi bio uvid u neki veći korpus prevedenih tekstova u kojem je model doista potvrđen.

¹⁴ Veznik *te* neke rasprave smatraju osobinom pisanoga jezika: tako Maček (1986) ističe da je *te* vrlo formalan veznik koji ne treba rabiti u govoru.

(34) *Pojam su uveli R. N. Rappoport i R. Rappoport (1971; 1976) kako bi opisali obitelji u kojima **oba** supružnika imaju poslovne karijere. (str. 239) This is a term introduced by R. N. Rappoport and R. Rappoport (1971; 1976) to designate families in which **both** husband and wife have careers. (str. 118)*

(35) *Transformacija **s jedne strane** pojednostavljuje statističku analizu, **a s druge** dopušta primjerenu uporabu linearnih tehnika. (str. 189). This transformation **both** simplifies the statistical analysis **and** permits the use of linear techniques as required. (str. 223)*

U primjeru (33) izbor je niječnog oblika predikata uvjetovao model *ni ... ni*. Primjer (34) *s oba (supružnika)* pronađen je u kontekstu u kojem se u originalu konstrukcija *both husband and wife* javlja dva puta, u dvije susjedne rečenice. U prijevodu je izbjegnuto ponavljanje u odnosu na sljedeću rečenicu u kojoj je za prijevod izabrana opcija *muž i žena* (model B).¹⁵

U primjeru (35) imamo povezivanje rečenica koje je zabilježeno samo deset puta u korpusu, dok su sve ostale strukture na razini fraze. Iako se rečenice povezuju u tek deset primjera, zanimljivo je da se pritom koristi čak sedam prijevodnih modela (od kojih su dva vrlo slična): *i (x) i (y)*; *(x) i (y)*; *istodobno (x) i (y)*; *istodobno i (x) i (y)*; *(x) kao i (y)*; *(x) te (y)*; *s jedne strane (x) a s druge (strane) (y)*.

Što se tiče prijevodnih modela i sintaktičkih službi, uočene su sljedeće tendencije: u prijevodu engleskog *both...and* u hrvatskim inačicama najčešće se povezuju dva atributa i dva objekta, a slijede povezivanje priložnih oznaka (u dosta manjem broju primjera). Sljedeća tri modela (usp. tablicu 3) dominiraju:

A) *i (x) i (y)*: povezivanje objekata i povezivanje atributa (podjednako zastupljeno)

B) *(x) i (y)*: povezivanje atributa i povezivanje objekata (povezivanje atributa je češće)

C) *kako (x) tako i (y)*: povezivanje objekata i povezivanje atributa (sa sličnim brojem primjera)

Modelima A) i B) povezuju se i rečenice, a svaki je model zastupljen u dva primjera.

Analiza hrvatskog dijela korpusa donijela je neke neočekivane rezultate. Polazna je pretpostavka bila da će model *i (x) i (y)* u prijevodu engleskoga *both...and* prevladavati. No, u velikom broju primjera u prijevodu nema reduplikacije veznika *i*, a u nekim se slučajevima veznik *i* proširuje dodatnim elementima (*istodobno, kao*)

¹⁵ *Takve obitelji treba razlikovati od onih u kojima su muž i žena plaćeni za posao koji obavljaju, ali nemaju nužno karijeru s relativno sigurnim radnim mjestom i izgledima za promaknuće. (str. 239) These families should be distinguished from those in which **both** husband **and** wife are in paid work, but not necessarily in careers with relative job security and promotional prospects. (str. 118)*

ili se rabe drugi modeli, primjerice, *kako (x) tako i (y)*. Nepostojanje reduplikacije, odnosno „neistaknutost” modela koja je rezultat ukidanja reduplikacije, mogu potencijalno biti problematični u situacijama u kojima se čini da bi obje povezane komponente iz semantičkih razloga zapravo valjalo istaknuti. To bi mogao biti razlog dodavanja priloga *istodobno* i *kao* u dijelu takvih prijevoda.

Razlozi odstupanja od dominantnog modela *i (x) i (y)* u nekim su slučajevima vjerojatno stilističke prirode, odnosno u pitanju je izbjegavanje njegova ponavljanja u neposrednoj blizini, a ponekad i s istim uključenim frazama u neposrednom kontekstu. Tako, primjerice, u konstrukcijama na dvije uzastopne stranice (336. i 337.) nalazimo sljedeća rješenja: *...ljudi na rubovima kako radničke tako i srednje klase* (str. 336); *pripadnici sitne buržoazije imaju obilježja i radničke i srednje klase* (str. 337). Dakle, prvi se put rabi model *kako (x) tako i (y)*, a na sljedećoj se stranici, s istom frazom (*radnička i srednja klasa*) rabi model *i (x) i (y)*.

Izbor modela *kako (x) tako i (y)* zaslužuje nekoliko dodatnih napomena. U korpusu koji je u temelju ovoga rada broj je primjera s tim modelom nevelik i na temelju njega ne mogu se izvesti nikakvi pouzdaniji zaključci. Ipak, naši se primjeri mogu usporediti s većim brojem primjera potvrđenih u korpusu hrWaC. Semantička obilježja modela *kako (x) tako i (y)* stoga su najprije ispitana na slučajnom uzorku primjera iz korpusa hrWaC¹⁶ da bi se onda usporedila s obilježjima primjera iz našega korpusa. Od 250 primjera dobivenih opcijom *Random sample* u korpusu hrWaC, relevantno je bilo 169 primjera.¹⁷ Semantička klasifikacija tih primjera pokazala je sljedeće tendencije. Konstrukcijom *kako (x) tako i (y)* povezuju se:

- a) elementi, entiteti, atributi koji se nadopunjuju u određenom (ponekad dosta specifičnom) kontekstu – 61 primjer
- b) potkategorije neke nadređene kategorije ili članovi iste kategorije – 47 primjera
- c) elementi u antonimnom odnosu – 30 primjera
- d) uža i šira kategorija, ili pak šira i uža kategorija (često je riječ o prostornim kategorijama) – 23 primjera
- e) ostali sadržaji (elementi istog sistema; manje povezani elementi nekog konteksta; različite osobine istog entiteta; cjelina i njezin dio; rečenice) – 8 primjera.

Samo u jednom primjeru *kako (x) tako i (y)* povezuje rečenice. U 30 primjera (usp. c) gore), članovi povezani vezničkim parom *kako (x) tako i (y)* u antonimnom

¹⁶ U korpusu (pristupljeno 25. listopada 2022.) je pronađeno 76 990 primjera s *kako (x) ... tako i (y)* u kojima je, sudeći po slučajnom uzorku, veći broj nerelevantnih.

354 ¹⁷ U 81 primjeru riječ je o slučajnom supojavlivanju jedinica *kako i tako (i)*.

su odnosu, a često su u pitanju komplementarni i relacijski antonimi. U 33 primjera (svrstana u a), b) ili d)), svojevrsna je suprotnost značajno obilježje odnosa dviju povezanih komponenti. Dakle, u 37% ispitanih korpusnih primjera, članove odnosa povezuje ili jasna antonimija ili određena suprotnost.

U našem korpusu broježani odnosi kategorija slični su onima u slučajnom uzorku iz korpusa hrWaC: u osam se primjera povezuju elementi, entiteti ili atributi koji se nadopunjuju u određenom (ponekad dosta specifičnom) kontekstu, u sedam elementi u antonimnom odnosu, dok pet primjera otpada na povezivanje potkategorija neke nadređene kategorije ili članova iste kategorije.

Odnos modela *kako* (x) *tako* (i) (y) s ostalim modelima donekle slične funkcije potrebno je detaljnije ispitati na većem uzorku korpusnih primjera te taj uzorak usporediti s primjerima drugih modela. Analizirani uzorak iz korpusa hrWaC i naši primjeri naznačuju da se taj model rabi u slučajevima povezivanja komponenti sa specifičnim značenjskim profilom: često u povezivanju podređenih i nadređenih, kao i antonimnih pojmova.

5. Zaključci

Povezivanje struktura na razini fraze značajno prevladava i u engleskom i u hrvatskom materijalu. U engleskom jeziku prevladava povezivanje jednostavnih imenskih fraza (*both agency and subjection, both middle-class and working-class characteristics*) u odnosu na složene imenske fraze (*both the materials worked on and the means by which this work is done*). Strukture koordinirane udvojenim veznikom *both...and* imaju širok raspon sintaktičkih službi kako u engleskom tako i u hrvatskom jeziku. Zabilježeni su slučajevi povezivanja sintaktički nejednakih struktura (primjerice različiti tipovi postmodifikacije u imenskoj frazi), ali je opći dojam da je zadržan semantički paralelizam.

U hrvatskoj inačici zabilježeno je čak 12 prijevodnih modela veznika *both...and*. U odnosu na prvotno očekivanje, model *i...i* pojavljuje se bitno rjeđe u hrvatskom prijevodu. Koordinacija na razini rečenice ograničena je u hrvatskom na deset primjera, ali uključuje velik broj prijevodnih modela (sedam).

Rezultate ovog istraživanja potrebno je interpretirati s dozom opreza budući da se temelje na malom korpusu i samo jednom segmentu sociološkog diskursa. Oni daju početni uvid u način uporabe ovog udvojenog veznika u analiziranom korpusu, ali imaju i određene pedagoške implikacije. Iako se čini da se poučavanje udvojenog veznika *both...and* odnosi na mali segment nastave akademskog engleskog kao J2, rezultati ovog istraživanja pokazuju da njegovo usvajanje znači više od razumijevanja da *both* u navedenim primjerima nije kvantifikator nego prvi član vezničkog para. U gotovo 30% analiziranih slučajeva, veznik *both...and* uključuje povezivanje

složenih imenskih fraza ili rečenica pa razumijevanje i aktivna uporaba tako koordiniranih struktura podrazumijeva usvojenost složenih sintaktičkih struktura. Rezultati analize potvrđuju da je nominalnost jedno od istaknutih obilježja akademskog engleskog (Biber 2006, Hyland 2006 i dr.) i upućuju na potrebu poučavanja složenih imenskih fraza. Također, neočekivana brojnost hrvatskih prijevodnih modela i gradacija stupnja uključenosti oba koordinanda koju ti modeli izriču, čini ovaj veznik još zanimljivijim i poticajnijim, osobito u nastavi akademskog engleskog kao J2 u skupinama sa studentima filoloških usmjerenja (studentima hrvatskog, ali i drugih jezika) kojih je veliki broj na filozofskim fakultetima. Osim što je tim studentima ova tema i terminologija bliska i relevantna, ona pruža uvid u širok raspon različitih prijevodnih strategija za isto jezično sredstvo te može potaknuti na promišljanje o sličnim kontrastivnim istraživanjima u sklopu različitih jezičnih kolegija.

Literatura

- Badurina, Lada. 2011. Od sintakse prema suprasintaksi i dalje. U Mićanović, Krešimir (ur.) *Sintaksa hrvatskoga jezika - Književnost i kultura osamdesetih*, 43–65. Zagreb: Zagrebačka slavistička škola.
- Bagarić Medve, Vesna; Pavičić Takač, Višnja. 2013. The influence of cohesion and coherence on text quality: A cross-linguistic study of foreign language learners' written production. U Piechurska-Kuciel, Ewa; Szymańska-Czaplak, Elżbieta (ur.), *Language in Cognition and Affect*, 111–131. Berlin, Heidelberg: Springer. DOI: 10.1007/978-3-642-35305-5_7
- Biber, Douglas i dr. 1999. *Longman grammar of spoken and written English*. Harlow: Pearson Education Limited.
- Biber, Douglas. 2006. *University language: A corpus-based study of spoken and written registers*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Carter, Ronald; McCarthy, Michael. 2006. *Cambridge grammar of English: A comprehensive guide of spoken and written English grammar and usage*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Castro, Carolyn D. 2004. Cohesion and the social construction of meaning in the essays of Filipino college students writing in L2 English. *Asia Pacific Education Review* 5 (2). 215–225.
- Crossley, Scott A.; Kyle, Kristopher; McNamara, Danielle S. 2016. The development and use of cohesive devices in L2 writing and their relations to judgments of essay quality. *Journal of Second Language Writing* 32. 1–16. <https://doi.org/10.1016/j.jslw.2016.01.003>
- De Beaugrande, Robert; Dressler, Wolfgang. 1981. *Introduction to Text Linguistics*. London: Longman.
- Demirezen, Mehmet. 2015. Determining the difficulties of intonation with *both... and* and *not only...but also*: A computational analysis in teacher education. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 199. 12–20. DOI: 10.1016/j.sbspro.2015.07.481
- Figar, Vladimir. 2018. Testing the psychological reality of parallel structure with Serbian EFL students: A case study of “not only ... but also”. *Facta Universitatis, Series: Linguistics and Literature* 16 (1). 39–64. <https://doi.org/10.22190/FULL1801039F>
- Halliday, M. A. K.; Hasan, Ruqaiya (1976) *Cohesion in English*. London: Longman.
- Hamed, Muftah. 2014. Conjunctions in argumentative writing of Libyan tertiary students. *English Language Teaching* 7 (3). 108–120. doi:10.5539/elt.v7n3p108

- Haspelmath, Martin. 2007. Coordination. U Shopen, Timothy (ur.), *Language typology and syntactic description, volume II: Complex constructions*. 2. izd., 1–51. Cambridge: Cambridge University Press. doi: 10.1017/CBO9780511619434.001
- Hendriks, Petra. 2004. Either, both and neither in coordinate structures. U ter Meulen, Alice G. B. i Abraham, Werner (ur.) *The Composition of Meaning. From lexeme to discourse*, 115–138. Amsterdam: John Benjamins. <https://doi.org/10.1075/cilt.255.08hen>
- Hinkel, Eli. 2001. Matters of cohesion in L2 academic texts. *Applied Language Learning* 12 (2). 111–132.
- Hinkel, Eli. 2004. *Teaching academic ESL writing: Practical techniques in vocabulary and grammar*. Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Hinkel, Eli. 2015. Second language writing and language learning: principles and techniques. U Hinkel, Eli (ur.) *Effective Curriculum for Teaching Second Language Writing*. New York: Routledge.
- hrWaC – Croatian web corpus | Natural Language Processing group (ffzg.hr). Datum posjeta stranici: 27. listopada 2022.
- Hudeček, Lana; Vukojević, Luka. 2006. Ne samo... nego/već (i) ustrojstva. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32. 127–158.
- Hudeček, Lana; Mihajević, Milica. 2017. *Hrvatska školska gramatika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Huddleston, Rodney. 1984. *Introduction to the grammar of English*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hyland, Ken. 2006. *English for Academic Purposes: An advanced resource book*. London: Routledge.
- Katnić-Bakaršić, Marina. 2018. *Gradacija. Od figure do jezičke kategorije*. Zagreb: Filozofski fakultet, stilistika.org. Dostupno na: <https://www.stilistika.org/6-sintaksicki-tip-gradacije>. Datum posjeta stranici: 21. ožujka 2022.
- Meisuo, Zhang. 2000. Cohesive features in the expository writing of undergraduates in two Chinese universities. *RELC Journal* 31 (1). 61–95.
- Maček, Dora. 1986. Neke osobine paratakse u hrvatskom ili srpskom i nekim germanskim jezicima. *Filologija* 14. 171–182.
- Mikić Čolić, Ana; Bjedov, Vesna. 2021. Gramatička kompetencija na periferiji standardnoga jezika. U Bońkowski, Robert; Lukić, Milica; Mićanović, Krešimir; Pycia-Košćak, Paulina; Zubčić, Sanja (ur.) *Periferno u hrvatskom jeziku, kulturi i društvu/Peryferie w języku chorwackim, kulturze i społeczeństwie*. 31–45. Katowice – Zagreb – Osijek – Rijeka: Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Śląskiego, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Sveučilište u Osijeku, Sveučilište u Rijeci.
- Mikić Čolić, Ana; Trtanj, Ivana. 2019. O koheziji i koherenciji teksta. *Suvremena lingvistika* 45 (88). 247–264. <https://doi.org/10.22210/suvlin.2019.088.05>
- Pranjković, Ivo. 1988. *Koordinacija u hrvatskom književnom jeziku*. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika za gimnazije i visoka učilišta*. Zagreb: Školska knjiga.
- Truck-Biljan, Ninočka. 2019. Cohesive devices as indicators of test washback. U Brala-Vukanović, Marija; Memišević, Anita (ur.) *Language and its effects*, 43–57. Berlin: Peter Lang.
- Vickov, Gloria; Jakupčević, Eva. 2020. In a Nutshell: an Analysis of Thesis Abstracts of Croatian University Students in L2 English. *Croatica et Slavica Iadertina* 16 (2). 313–335. doi:10.15291/csi.3244

- Quirk, Randolph i dr. 1985. *A Comprehensive grammar of the English language*. London: Longman.
- Yan, Xi. 2010. Cohesion Studies in the Past 30 Years: Development, Application and Chaos. *The International Journal - Language Society and Culture* 31. 139–147.
- Yousefpoori-Naeim, Mehrdad i dr. 2018. Resolving the terminological mishmash in teaching link words in EFL writing. *Chinese Journal of Applied Linguistics* 41 (3). 321–337.
- Wubalem, Abebe Yitbarek. 2021. Assessing learning transfer and constraining issues in EAP writing practices. *Asian-Pacific Journal of Second and Foreign Language Education* 6 (17). <https://doi.org/10.1186/s40862-021-00122-5>

Izvori

- Abercrombie, Nicholas i dr. 2006. *The Penguin dictionary of sociology*. London: Penguin Books Ltd.
- Čačić-Kumpes, Jadranka; Kumpes, Josip (ur.). 2008. *Rječnik sociologije*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.

ENGLISH CORRELATIVE COORDINATOR *BOTH...AND* IN ACADEMIC (SOCIOLOGICAL) DISCOURSE AND ITS CROATIAN EQUIVALENTS

In English, correlative coordinators (*both...and*, *either...or*, *neither...nor* etc.) are more common in written than in spoken registers; such coordinators are particularly frequent in academic prose as they provide precision that is characteristic of this register (Biber et al., 1999: 85). Correlative coordinators may connect phrases but also clauses. This paper focuses on the correlative coordinator *both...and* in English and its equivalents in Croatian based on the analysis of all relevant constructions found in *The Penguin Dictionary of Sociology*. In classes of English for academic purposes, students frequently do not recognize this type of coordinator or they interpret its element *both* as a quantifier. The aim of this paper is to determine to which type of syntactic unit (phrase or clause) the structures coordinated by *both...and* belong and to compare them to their Croatian equivalents. Moreover, the article explores the range of syntactic functions that these coordinated structures may have. Finally, it analyses the Croatian translation counterparts of the English correlative coordinator *both...and* as well as the syntactic and semantic differences between the coordinated structures in the two languages.

Keywords: *both...and*, coordination, academic discourse, syntactic unit, syntactic function

Adrese autorica:

Dubravka Kuna

Filozofski fakultet Osijek
HR – 31 000 Osijek, Lorenza Jägera 9
dkuna@ffos.hr

Ljiljana Šarić

Institutt for litteratur, områdestudier og europeiske språk (ILOS)
Universitetet i Oslo
Pb. 1003, NO-0315 Oslo
ljiljana.saric@ilos.uio.no